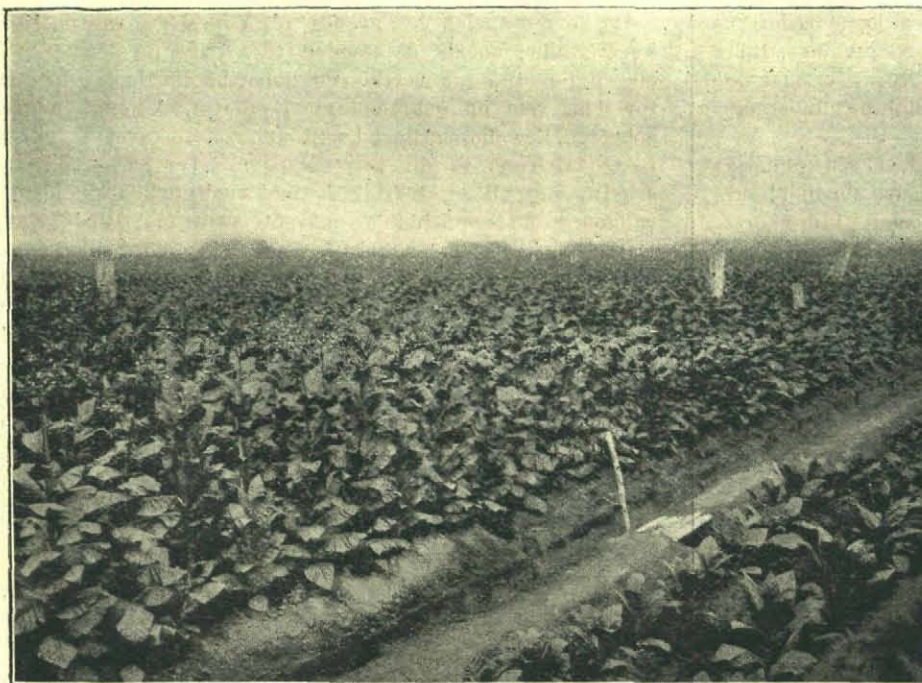

Rijpe tabak en zaadboomen.

De Chinees rept zich bij het plukken om nog zooveel mogelijk van het aanrijgloon te verdienen. Bij grooten voorraad rijp blad plukt hij tot 5 uur, gaat eten en komt daarna aanrijgen. Nu duurt het ook niet lang, of er ontstaat ruzie in de schuren, want de Chinees wil de Javaan weg-jagen en deze wil blijven.

De assistent moet dus present blijven en heeft in dezen tijd van het jaar weinig tijd om zijne kennissen te bezoeken, want zoodra hij zijn hielen licht, voelt de Chinees zich baas en alle Javanen worden weggejaagd. De Javaan legt zich daarbij schijnbaar neer, maar eenige weken later loopten sommige Chineezers een paar messteken op, hun toegebracht door niet-herkenbare Javanen.

Zijn de Chineezers soms eens zonder helpers, dan zijn ze tevreden en opgewekt. Ook dan ging ik dikwijls 's avonds de schuren langs om te zien, wie mij trachtte te bedriegen. Regel was, dat van de 9 of 10 in elke schuur werkende koelies er één het woord had; hij deed blijkbaar vertellingen, gewoonlijk grappige, want af en toe lachten allen tegelijk. Zij geven den indruk, een kinderlijk volkje te zijn en men wordt milder jegens hen gestemd, al is 't ook bekend, dat één uit dit kinderlijke tiental morgen of anders overmorgen den assistent zal aanvliegen, die hem straft voor poging tot bedrog.

Wat vandaag geplukt is, moet ook vandaag worden aangeregen, en den volgenden morgen wordt het werk door den assistent in ontvangst genomen. Deze gaat met zijn boekje alle schuren langs en van elken koelie onderzoekt hij het werk; ieder hangt er een plankje met zijn nummer bij. Bij dat „ontvangen” heeft de assistent het vaak zwaar te verantwoorden en dus is hij er op bedacht zich het zoo gemakkelijk mogelijk te maken. De stokken met tabak hangen voor de ontvangst op de onderste „kilas”; de gang tusschen 2 kilassen heet een kamer. Nu zorgt hij, dat er niet meer dan 2 kamers naast elkaar gebruikt worden, en dat elke derde kamer leeg blijft, want zoo kan hij overal bij komen. Het aftellen der stokken laat hij in hoofdzaak door de koelies zelf doen: hij geeft n.l. order, dat op elke kilas tusschen 2 stijlen 25 stokken moeten hangen, niet meer en niet minder. Natuurlijk probeert de

Chinees af en toe om er 23 te hangen, maar dat leert de assistent hem gauw af. Dan moet het werk zelf worden nagekeken. Voor eerst dient er gelet te worden of er wel 40 bladen aan elke stok hangen; daartoe kijkt hij hier en daar een paar stokken aan, omdat men in verwonderlijk korten tijd de gave krijgt van te weten hoeveel bladen er zijn zonder ze geteld te hebben. Verder moeten de bladen goed zijn aangeregen, het touw moet strak zitten en dicht bij de uiteinden van de stok aangebonden zijn, terwijl de bladen op regelmatige onderlinge afstanden hangen. Een paar voorname punten zijn verder nog de lengte van het blad, de rijpheid en stukblad. Want zoogenaamd „groot stuk”, d. i. beide bladhelften met gaten, mag volstrekt niet geoogst worden, „klein stuk” feitelijk ook niet.

De minimum-lengte voor voetblad is 14 Eng. duimen, voor topblad 15". Ook dit leert men spoedig op het oog zien zonder te meten. En of de koelie onrijp blad geplukt heeft, nu, dat heeft men tijdens het plukken al

gezien en dat is in het valsche licht binnen de schuur niet goed zichtbaar. Als er fouten of liever pogingen tot bedrog ontdekt worden, moet de betrokkene uit het veld geroepen worden en hij wordt dan voor de keus gesteld om voor den rechter (i. e. controleur B. B.) gebracht te worden, of zijn straf van den assistent te ontvangen. Daar deze laatste veel lichter straft, kiest de koelie dit natuurlijk. Er wordt hem boete opgelegd, uitgedrukt in stokken tabak.

TAUKEH.

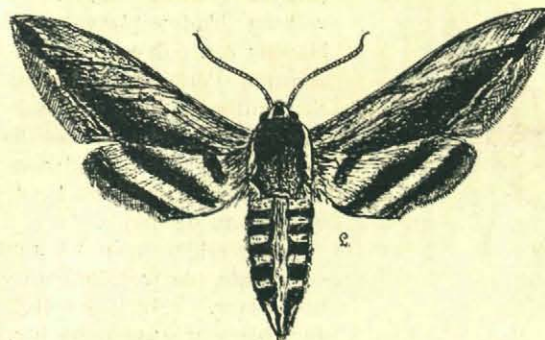

ENTOMOLOGISCHE WANDELINGEN.

Er zijn van die plekjes, die een natuurliefhebber o zoo graag voor zich alleen houdt, waar hij meestal alleen naar toe gaat. Erg egoïstisch en toch...

Maar daar ik niet egoïstisch zijn wil, zal ik het vertellen. Bij 't witte bruggetje aan den weg van Naarden naar Bussum slingert een smal paadje dicht langs 't water door 't hout, ik geloof dat 't het Galgenpad heet.

Vlak daarbij is een klein moerasje, een langzamerhand vol gegroeide sloot, aan zeer weinigen bekend en zoowel voor botanist als entomoloog een heerlijk plekje. Allerlei

Ligusterpilistaart (iets verkleind).

moerasplanten o.a. *Lysimachia thyrsiflora* (een wederik), varens, waterviel en ik weet niet wat al meer groeit er. Rijk bloeit er wat later de spiraea, en de hop vormt er met de bramen een dicht lianenweefsel, dat einde Juli 't moerasje haast ondoordringbaar maakt.

Wat was 't er heerlijk 's morgens vroeg, als 't zonnetje vroolijk scheen, de insecten bedrijvig gonsden en in 'thout opzij, een zwartkop of braamsluipertje zong. Iets eigen-

Rups van de kleine Vos.

aardigs heeft zoo'n morgen, zoo iets echt oorspronkelijk frisch en vroolijks; toch durf je niet luidruchtig te zijn, eer ben je stil als in een tempel.

De lisch bloeide in massa, veel hommelsezoek lokkend, akker-, aard- en steenhommels, die luid hun werklied zongen. Op de gele wederik kwamen meer zweefvliegen. Mooie *Syrphus*-soorten en ook de bonte hommeltachtige *Volucella bombylans* in allerlei variëteiten. In de oksels van de rietbladen zaten, stevig zich vastklemmend, zwarte rietkevers (*Plateumaris braccata*). Een zonderling gezicht was 't een tipulide (langpootmug) te zien vliegen. 't Diertje was erg dun van lijf, lang van pooten en was donker gekleurd, behalve een deel der pooten, dat spierwit was. Vloog het dier nu op, dan zag je alleen de witte pooten zich verplaatsen, vandaar 't vreemde. Niet alleen 't moerasje was entomologisch belangrijk, maar meer nog 't paadje. Van de peppeltjes aan 't begin ervan zaten de takken vol bulten. 't Waren de schijngallen van de kleine popelboktor (*Saperda populnea*) en 't krioelde nu ook van de kevers, aardige dieren, met wit gekringelde sprieten. Bij deze diertjes merkte ik iets zeer zonderlings op, namelijk als ik goed gezien heb, 'n geval van zelf-amputatie. Eenigen had ik in een lucifersdoosje geborgen, en toen ik dat na een paar uren weer opende, waren van elk der kevertjes de sprieten stuk. Daar begreep ik niets van, en om er achter te komen ving ik wat onbeschadigden en deed ze weer in 't doosje, dat ik na een kwartiertje open deed. En wat zag ik nu, de diertjes zetten hunne voorpootjes op de neergebogen sprieten en trokken de laatste zoo krachtig er onder door dat de sprieten afknaptten.

Werden hun sprieten bezoedeld door 't voor hun vuile doosje en braken ze nu bij ongeluk door 't te krachtig reinigen, of was 't toeval wat ik zag en hadden de kevertjes in het nauwe doosje elkaar de sprieten afgebeten, zooals dieren in gevangenschap wel meer abnormale dingen doen. Op die peppels zaten ook veel jonge rupsen van de Hermelijn en op de eik de rupsen van een Zonderling (*Orgyia gonostigma*). Verder bevolkten bladwesplarven de eikebladen; o.a. ook een zonderling gedoornde (*Periclista melanocephala*). Een buitenkansje was 't vinden van een groote bladwesp, een Cimbex, en wel de berkenbladwesp, een zwart dier in vorm veel gelijkend op die van den wilg.

Larvehuid van een libel.

Een heerlijke maand is Juni, wel de rijkste, de weelderigste van 't heele jaar. 't Insectenvolkje van Juni te noemen is onmogelijk, daarom doe ik maar een greep.

De kevers spelen een groote rol. Vooral die van de Meikeverfamilie, zooals de gouden tor, vriend meulenaar zelf en verder 't Junikevertje (*Phyllopertha horticola*) en een tor daar veel op gelijkend maar groter, *Anomala aenea* geheeten. Een alleraardigst diertje is de Penseelkever (*Trichius rosaceus*). Toen ik dit torretje voor 't eerst in een vlierscherm zag zitten, heb ik 't met veel omzichtigheid gevangen, in de meening dat 't een groote zwart met gele bij was.

Ook zoo'n vreemde indruk maakte een kortschildkever eens op me en wel een grijs met zwart behaarde (*Emus maxillosus*). In de bloemen van 't Havikskruid en andere composieten zitten kleine juweeltjes. Het zijn de schitterend goud-groene kopverbergers (*Cryptocephalus sericeus*), de larve van dit diertje leeft in een zak. Op de schermbloemen wemelt het van „soldaten” (*Thelephorus*) langwerpige, bruine of grijze, weekschildige kevers. Van de kniptorren noem ik de bij ons zoo kleine prachtkevertjes (*Buprestiden*) waarvan de tropen zulke reusachtige en schitterende vertegenwoordigers opleveren.

Aan vlinders is Juni ook verbazend rijk. De mooiste pijlstaarten vliegen nu, o.a. Liguster- en Populierenpijlstaart, allerlei uilen, zooals de Gammauil (*Plusia gamma*) en de „schaapjes” (*Acronycta's*) zoo genoemd naar de rups van een der soorten (*leporina*) die groenachtig wit behaard is.

De peper-en-zoutvlinder (*Amphidasis betularia*) is met z'n donkere variëteit (*doubledayaria*) vaak niet zeldzaam en de citroengele, met roode vlekjes sierlijk geteekende spanner *Rumia crataegata*, fladdert uit elke meidoornhaag op.

Bladwesp Cimbex; Penseelkever, *Trichius rosaceus*.

De fijne rose urntjes van de dophei worden omfladderd door wolken Blauwtjes, terwijl ons langs den dijk in het grasland de zandoogjes trouw vergezellen.

De rupsen van de Vanessa's (*Io & urticae*) zijn nu in heele koloniën op de brandnetels te vinden. Ringel-en plakkerupsen worden lastig. De dikke rietspinners zijn, evenals de beerrupsen aan 't verpoppen en voor wie het weet, zijn nu in de stengels van de Heemst (*Althaea offic.*) de rupsen van den Goudlakenvlinder te vinden.

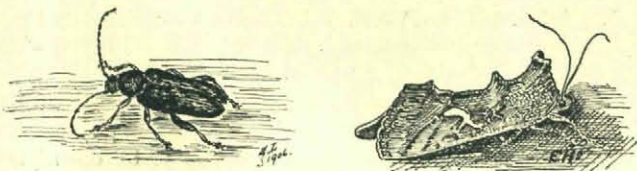
De top van zoo'n aangetast stengel hangt vaak slap; dat is 't beste kenmerk. Op de zelfde manier zijn de rupsjes van de mugvormige *Sesia* (*S. tipuliformis*) in aal- of ribes-takken te vinden en op de laatste vertoonen zich ook al de rupsen van de bekende harlekijnvlinder. Nu zijn er waarnemingen te doen bij de graafbijen en graafwespen. Wat zijn ze druk bezig, de vliegen- en snuittordooders (*Mellinus* en *Cerceris*), wat sleept 't behangertje (*Megachile*) met z'n behangselrolletjes en hoe ijverig begraven de *Ammophila's* haar spinnen of rupsen. Gluiperig sluipen de goudwespen om de graafwesp-holen, 't als opgepoetste achterlijf roodachtig-goud-schitterend in 't zonnelicht.

Waartoe dragen die parasieten toch zulke prachtig opzichtige toiletten, loopen ze er niet teveel mee in de gaten?

Tusschen 't gras wippen de larven van de groote groene sprinkhaan (*Locusta viridissima*) die ons in Augustus op instrumentale muziek zullen vergasten.

Aan een vijver of plas kan 't nu ook heerlijk wezen;

daar zweven, neen schieten de slanke libellen kriskras door de lucht, een vlindertje vervolgd een vlieg genekt. Mooi zijn ze en vraatzuchtig, die zwaluwen onder de insecten. Tegen de riethalmen zitten nog hun oude pakjes, die

Rietkever, *Plateumaris braccata*. Gamma-uil.

ze uitgetrokken hebben, toen ze van gluiperige larve, slanke luchtbewoonsters werden, maar haar vraatzucht hebben ze meegenomen. Een dichterlijk diertje wel zoo'n libel, moet u maar eens zien, hoe smakelijk ze, zelfs in gevangenschap, andere insecten, ja zelfs hardschildige torren opknabbelen.

De kokerjuffers in de slooten zijn nu volwassen, en slepen heele gevaarten, van allerlei materiaal vervaardigd, met zich mede.

Mugvormige *Sesia*.

Als 't nu erg warm is, is dat een mooie gelegenheid om eens lui bij een mierennest te gaan liggen, liefst bij die van de roode of zwarte boschmier en volgens de methode van mijnheer Thijssse op een krant, of, houdt er thuis eens een kolonie op na in een kunstmatig nest. Verleden jaar had ik zoo een heelen tijd plezier, van een kleine kolonie van een *Lasiuss*soort, een gele mier, die verborgen onder steenen leeft, en daarom zoo interessant is, omdat ze op twee vaste commensaals, een pissebed (*Plathyarthrus hofmanseggii*) en een wortelluisje (*Aphis*) er op na houdt.

Duidelijk heb ik het bedelen om voedsel gezien van de pissebedjes en ook is het me bijzonder opgevallen hoe trouw de werksters de koningin verzorgden.

Het nest bestond uit een dunne laag aarde (die ik matig vochtig hield), tusschen twee glasplaten. Daar het nest rondom in water stond is het vaak gebeurd, dat er een mier in 't water viel en (wat een taaiheid,) zoo'n mier die ruim 8 uren in 't water gelegen had kwam volkomen bij en wandelde na een uurtje weer weg.

Mijn aantekeningen omtrent dat nest, zijn verloren geraakt, maar stellig zal ik weer een kolonie halen en dan zou 't aardig zijn als verschillende liefhebbers eens meededen, en later elk hun waarnemingen en experimenten in *De Levende Natuur* publiceerden. Dan zou er heel wat aardigs en interessants voor den dag komen.

Kleine Boktor.
Saperda populnea.

S. LEEFMANS.

Vragen en Korte Mededeelingen.

Boekbespreking.

1. *Flora van de Omstreken van 's-Gravenhage*, door H. R. Hoogenraad en F. R. van Iterson, 's-Gravenhage, Martinus Nijhoff, 1906.

Een nieuwe „Flora Hagana”. en een goede; bewerkt door ernstige, bekwame en — wat ook wat zeggen wil — door geestdriftige natuurvrienden.

't Is een handig en oogelijk boekje geworden, deze Haagsche Flora; een kleine 200 bladzijden, in hoofdzaak bezet met vier lijsten; één vermeldende alle planten van het gebied, maar niets gevende dan den naam, den wetenschappelijken en de familie; deze bevat 26 blz. Na deze opsomming volgt de hoofdljst, gerangschikt evenals de eerste opsomming; in deze wordt bij elke Haagsche plant, de grondsoort, de vindplaats en de bloeitijd aangegeven; ook de Nederlandsche naam, wanneer de plant er al een heeft. De vindplaats is niet nauwkeurig aangegeven; dat kan niet zonder kaart en dat behoeft ook niet. Dan krijgen we weer een afzonderlijke systematische lijst met de planten van 't Haagsche bosch (alleen wetenschappelijke namen), en ten slotte een register.

De inleiding geeft eenige opmerkingen en wetenswaardigheden over de grondgesteldheid van het bewerkte terrein en over 't verband tusschen grondsoort en plantengroei.

Evenals in de meeste „flora's” zijn allen vaatcryptogamen en phanerogamen (varens, paardestaarten en zaadplanten) opgenomen; in dit opzicht hebben de samenstellers zich beperkt; wat het onderzochte gebied betreft zijn ze nog al royaal geweest, het wordt begrensd door een lijn getrokken over de volgende plaatsen: Wassenaarsche slag (einde), Voorschoten, Zoetermeer, Nootdorp, Rijswijk, Wateringen, Naaldwijk, Hoek van Holland.

Wat je nu aan zulke lijsten hebt? Wel, ieder die geregeld in den omtrek van den Haag of in 't bosch botaniseert, interesseert zich natuurlijk voor den plantengroei en die wil gaarne weten, op welke soorten hij hopen kan en waarop hij dus te letten heeft. Ook 't vinden van een wilde plant, die niet opgegeven is in een nieuwe lokale flora, heeft zijn eigenaardig genot, dat alleen zij kennen, die voor botanie en voor natuurstudie in 't algemeen iets voelen.

Bij 't doorlezen trof mij, dat in 't Haagsche bosch maar één orchideensoort voorkomt, de keverorchis *Listera ovata*; en niet eens het gewone standelkruid: *Epipactis*, dat in de veel jongere Gooische bosschen haast overal te vinden is; niet alleen in 't Bosch van Bredius, in ook 't Spiegel, zelfs langs den weg. Dat wijst op verschil in grondsoort. Daarentegen groeien er anemoontjes, klaverzuring en aronskelken, die in 't Gooi zeldzaam zijn.

De schrijvers zeggen dan ook, dat men dit werkje als een te leggen grondslag van materiaal kan beschouwen voor hun oekologische studiën; voor de verklaring van 't al of niet voorkomen, op grond van vochtigheid, zoutgehalte, beschutting enz. Behalve in 't oriënteeren bij een bezoek door floristen, ligt ook daarin de waarde van 't boekje van de heeren Hoogenraad en Iterson, die daarvoor dank verdienen van alle plantenvrienden; moge het een voorbeeld zijn, dat veel navolging vindt.

E. Hs.

2. *Paddestoelen*. Beschrijving en afbeelding van de meest veelvuldig voorkomende Paddestoelen, eetbare en vergiftige, door Dr. Vitus Bruinsma, met 24 gekleurde platen, waarop 190 Paddestoelen zijn afgebeeld, ingen. f 1.60, geb. f 2.10, A. Noordhoff, Groningen, 1906.

Ook dit boekje is geen leesboek. Het is niets meer en wil niets meer zijn dan een prentenboekje met beschrijving van elk plaatje; en als toegift: „Iets over Paddestoelen in 't algemeen”, „Iets over 't eten van Paddestoelen” en een systematisch overzicht van de hoogere zwammen.

De indeeling in eetbare en giftige Paddestoelen moest wel gekozen worden, omdat ze op de gegeven Duitsche plaatjes, zoo zijn gegroepeerd; eerst 12 met eetbare en dan 12 met giftige zwammen. Dat mag voor een buitenlandschen kok een zeer bruikbaar systeem zijn — en voor schoolkinderen in die streken, waar Paddestoelen verzameld worden ter consumptie, misschien ook wel — in een boekje dat Paddestoelen wil leeren kennen aan de natuurvrienden, en nieuwe vrienden aan de zwammen met hun mooie kleuren en vormen wil bezorgen, doet die scherpe scheiding in eetbaar en giftig, wat onaangenaam aan. Doeltreffend is deze trouwens ook niet, dan moest naast de eetbare de giftige dubbelganger staan, zoodat de vergelijking gemakkelijker kon zijn.